

SPOMINI NA UTRJEVANJE MEJE (RUPNIKOVO LINIJO)

Bila je zgodnja pomlad v letu 1936 ali 1937. Med otroki, ki smo poznali vse prebivalce občine Železniki in vedeli za najneznatnejše spremembe v posameznih hišah, je završalo. V gostilni pri Thalerju na Trnju se je nastanil nek višji oficir jugoslovanske vojske. Namesto plašča je nosil debelo sivo vojaško pelerino, označeno z dvema modrima romboidoma ob vratu. Včasih je nosil dolge vojaške hlače, običajno pa široke pumparice, obut pa je bil v težke okovane gojzerice. Z nikomer se ni družil ali govoril. Navadno je hodil zjutraj iz hiše in se zvečer vračal. Težava za otroke je bila, da nismo bili iz prve roke obveščeni, ker pri Thalerjevih nismo imeli vrstnikov. Čudno je bilo tudi to, da, kolikor smo vedeli, v tej gostilni ni nikdar stanoval noben tuji turist. Kar je bilo kdaj kaj takšnih gostov ali letoviščarjev, so se ti naselili največkrat le za nekaj dni pri Meru, najčešče pa na Češnjici v gostilni Ratitovec, pri Turku. Ne samo otroci, tudi starejši so bili radovedni, kaj neki počne neznani oficir v trgu. Zjutraj je odhajal iz gostilne in z manjšim kovčkom v roki pešačil nekam proti Davči in Blegošu. Kaj je delal, ni bilo znano nikomur. Otroci smo sicer poznali nekaj graničarjev, ki so stanovali v čudno visoki in ozki kasarni desno ob glavni cesti pred Zalim Logom. Toda to je bila vojašnica, kar nam ni burilo domišljije. Okoli stavbe je bila navadna lesena ograja, na majhnem dvorišču pa lesena šesterokotna stražarnica z ozkimi linicami na vse strani. V tej kolibi ali ob njej je skoraj vedno stražil graničar. Poleg je stal visok drog, na katerem je često plapolala jugoslovanska zastava. Graničarski poveljnik je bil nižji častnik (narednik?). Vedeli smo, da vsakodnevno obhodijo državno mejo pod Blegošem, Poreznom, pri spodnjem Zgagu in nad Sorico. To je bilo ljudem

Karavla pod Petrovim brdom

razumljivo. Čemu pa se je nastanil višji oficir v gostilni, je bilo vsem uganka. Graničarji so bili vedno enako oblečeni v zimske uniforme. Suknjiče so si prepasali s širokimi usnjenim pasovi. Hlače so bile ozke, nekakšne pumparice čez kolena. Méča so imeli ovita s širokimi obujkami, na nogah pa težke okovane gojzerice. Pozimi so si preko obujk nadeli usnjene gamaše, ki so segale od kolen do čevljev. Glave so imeli pokrite s šajkačami z ovalnim belo-modrim kovinskim emajliranim emblemom, po katerem so se razločevali od redne vojske. Kasarna pod Zalim Logom je bila verjetno sezidana kmalu po rapalski pogodbi leta 1920. Po čudni obliki - enonadstropna, ozka, z dvokapno streho je bila to verjetno edinstvena zgradba v prvi Jugoslaviji (stoji še danes in služi kot stanovanjska hiša). Vse druge kasarne po vsej Jugoslaviji so bile sezidane po enotnem načrtu: nizke, s štirikapno streho, podobne bosanskim kulam. Ločile so se samo po urejenosti. Priznana najlepša je bila še po 2. svetovni vojni v dolini Belce, ki danes žalostno propada.

Otroška radovednost in nemir starejših, čemu se je oficir naselil v Železnikih, sta trajala kakšnih štirinajst dni. Neko popoldne je prišel oče iz Ljubljane. Tja je često hodil po opravkih, zlasti tista leta zaradi težav z gradnjo novega gasilskega doma. Avtobus v Škofjo Loko in nazaj je vozil najprej enkrat, kasneje dvakrat dnevno. Vozila sta izmenično avtoprevoznika, domačin Viko Benedik in Ješe iz Škofje Loke.

Nekdanja vojašnica na Zalem Logu

hiše. Oče je neverjetno odločno odgovoril mami, da je v Ljubljani obljubil (komu in zakaj?), da se bo kapetan I. klase g. Mamilović preselil iz gostilne k nam. Tudi to je nakazal, da bo stanoval v takozvani študentski sobi z dvema posteljama. Tu sta pred I. svetovno vojno med počitnicami spala strica, dunajska študenta, medicinec Tone in jurist Francelj. - Mami je očetova odločnost vzela sapo. Nato se je obrnil na služkinjo Cilko ter ji naročal, da bo ubogala g. oficirja, ga stregla in mu pospravljala sobo. Tudi to ji je oče povedal, da so hoteli dati kapetanu "purša ali posilnega", pa oče na to ni pristal. Dogovorili so se, da bo vso oskrbo razen hrane imel v naši hiši. Ko je odslovil Cilko, se je obrnil name, osnovnošolko. Vedel je namreč, da sem radovedna in precej stakljiva. Z do takrat nepoznano strogostjo mi je zabičal, da moram pustiti bodočega stanovalca čisto na miru in se mu izogibati. Če pa me bodo

Iz Železnikov je peljal avtobus ob 5.30 v Loko in na kolodvor, vračal pa se je okoli 15. ure. Ob takšni uri je prišel oče domov. V hišo (dnevno sobo) je poklical mamo, mlado služkinjo Cilko in mene. Starejša sestra in brat sta obiskovala srednjo šolo v Ljubljani, mlajši sestrici pa sta bili še premajhni. Nam trem je oče naznanil, da se čez nekaj dni priseli v našo hišo g. kapetan iz Thalerjeve gostilne. Mama, ki je imela doma vedno glavno besedo, je takoj protestirala, češ da pri nas še nikdar nismo oddajali sob. Seveda smo imeli zlasti poleti in pozimi veliko obiskov sorodnikov in prijateljev, ki so stanovali pri nas, toda to so bili gostje

odrasli ali sošolci kaj spraševali o stanovalcu, naj se izogнем vsakemu pogovoru o njem. - Kasneje se mi je čudno zdelo, da je oficir Mamilović (ime sem pozabila) kljub izrazitemu srbskemu priimku govoril lepo slovenščino. No, vsa svarila o eventualnih kontaktih z nami so bila odveč. Kapetan je bil mrk, samoten človek, ki je le redko govoril s služkinjo. Za nas otroke se ni zanimal, tudi se ne spominjam, da bi razen pozdrava kdajkoli spregovorila besedo z njim. Ni se mi bilo treba sprenevedati pred sošolci, ko so me kaj spraševali v zvezi z njim, ker resnično nisem ničesar vedela. Doma sem imela prepoved stopiti v njegovo sobo, ki sicer ni bila zaklenjena. Le enkrat sem se prithotapila vanjo. Tam je bilo vse po starem, kot sem bila navajena. V visoko in nizko omaro si nisem upala pogledati. Le za visoko pečjo sem na hitro odkrila steklenico "sauerbrunarico" z napisom "Klekovača rakija", o kateri je bilo tiste časa veliko govorjenja. Mož je bil več kot leto dni pri nas, pa se o njem ni nič vedelo. Kasneje je pricurjalo na dan, da ima v malem priročnem kovčku, od katerega se ni nikoli ločil, neke merilne naprave in da riše nekakšne načrte po najbolj zaraščenih in odmaknjenih predelih Davče.

Kasneje sem često premišljevala, čemu je prišel v našo hišo. Domnevala sem, da je bil kakšen inženir geodet in da so mogoče po gasilski liniji pritisnili na očeta, da se je preselil k nam. Naša hiša stoji sicer ob stranski cesti, pa vendar je bilo v Železnikih tudi tam nekaj večjih hiš. Na vsak način je to čudno dogajanje sodilo pod nekakšno vojno tajno. Mama sicer ni nikoli nič rekla, da bi jaz mogla o tem kaj sklepati. Vedela pa sem, da ji ni prav. Vedno je pazila na služkinjo, da je z oficirjem čim manj govorila. Po vojni, ko sta starša še živela, se nisem nikoli spomnila, da bi ju povprašala o vzroku. Kot pa ima običajno vsaka stvar poleg slabe tudi dobro stran, se je to dogodilo po odhodu kapetana Mamilovića. V dolino in na Ratitovec je prihajalo vedno več vojaštva. Oblast je odredila, da morajo v glavnem vse večje hiše v kraju sprejeti oficirje pod streho. Kapetan nam je pred odhodom pripeljal in priporočil zelo ljubeznivega in prisrčnega Ljubljana, poročnika Toneta Juvana.

Ta se je pri nas udomačil, mamo je klical mamca, otroke, zlasti najmlajšo sestrico, pa razvajal. Včasih ga je obiskal brat Vlado, ki je študiral medicino v Zagrebu in ga je brat podpiral. Mama jima je umrla, ko sta bila še majhna. Doma je imel mačeho, o kateri je nam otrokom precej pripovedoval. Nehote sem jo primerjala z ono iz pravljice o Pepelki. Često je govoril, da je v naši hiši dobil topel dom, ki ga doma ni poznal. S solznimi očmi se je poslavljaj od nas, ko je bil po poldrugem letu

Travnik v Njivah, kjer so bile vojaške barake in skladišča. V Soro, ki teče tik ob glavni cesti, so napravili mostovž z betonskima podstavkoma, na katerem so prali tovornjake

prestavljen v Zagreb. Po njegovem odhodu je mama med oficirji smela izbirati samo Slovence, kar drugim gospodinjam ni bilo dano. S poročnikom Juvanom je prišel dodeljeni "purš", Vojvodinec Žitko, krojaški pomočnik, ki je služil osemnajstmesečni vojaški rok. O čiščenju, pranju in skrbi za predstojnikovo uniformo, ki je morala biti brezhibna, je malo vedel. Za vse to je skrbela služkinja Tončka, ki jo je oficir zelo cenil. Žitko je samo sedel v sobi ali veži, kjer je čakal gospodarja. Edino njegovo delo je bilo, da je tudi po dva dni loščil črne škornje, ki so jih obuli navadno pri večjih slovesnostih poleg lepe, morskodomre slavnostne uniforme poročniki in podporočniki (dan sv. Save, krstne slave vojaške enote, Vidov dan in rojstni dan mladega kralja Petra 6. septembra). Žitko je v začetku hodil na kosilo v vojaško menzo v Njivah. Zvečer je hodil spat v barake na Jesenovec, kjer je bivala glavna vojske. Splošno je bilo znano, da so vojaki imeli zelo slabo hrano in često so bili celo lačni. Podkupljivost nekaterih oficirjev, zlasti v skladiščih, je bila splošno znana. Pod roko so prodajali celo seno, pakirano v kockastih balah. Z neverjetno poštenostjo je izstopal glavni ekonom Jovo Djurkin, ki se je po razsulu Jugoslavije poročil s Slovenko. Ko je mama opazila, da je Žitko lačen, je pri oficirju uredila, da mu ni bilo treba opoldne hoditi v vojaško menzo, temveč je jedel pri nas. Samo enkrat ali dvakrat tedensko je šel opoldne "domov", da je dobil, "treboval", ca. 40 cm dolgo štrugo kruha, ki so ga s tovarnjakom pripeljali iz Ljubljane. To je bil štirioglat, sivočrn, kisló-grenak, izredno trd kruh komis. Nekoč sem ga poizkusila in sem še leta dolgo imela nemogoč okus v ustih. S kesona so ga metali na tla v prah. O higieni ni bilo sledu. Žitko je kruh, ki mu je pripadal, vzel in ga podaril drugim vojakom - revežem. Večina ni dobivala nobenih paketov ali denarja od doma in so bili sestradani. Po nekaj mesecih preostale vojaške obveznosti je Žitko odslužil rok in se vrnil domov v Vojvodino. Mami je bil zelo vdan in hvaležen. Nekajkrat smo še dobili njegovo pošto, ki pa je skoraj nihče ni znal razvozlati. Po Žitkovem odhodu je poročnik uredil, da nima več potrebe po novem "puršu". Tudi naslednji stanovalec, Mariborčan Vlado Čerček je bil sam oziroma je zanj do razpada Jugoslavije skrbela naša dobra in skrbna služkinja Tončka.

Vedeli smo za nekatere oficirje, predvsem Neslovence, ki so mučili in grdo izkoriščali svoje "posilne". Tudi žene nekaterih častnikov niso ravnale drugače. Veliko vojakov je bilo še nepismenih. Nikomur se niso mogli ali upali pritožiti. Ko sem kasneje brala Švejka, sem primerjala stanje avstrijskih in jugoslovanskih primerov ubogih vojakov. Ravnanje z njimi ni bilo v čast ljudem, ki so nekoč obiskovali šole.

Za vstop v vojno akademijo v Beogradu je moral imeti kadet končanih šest razredov gimnazije ali celo gimnazijo z opravljeno maturo. Zakaj je bilo možno oboje, ne vem zagotovo. V šoli so dobivali plačo, danes bi rekli štipendijo. Plačevati so morali hrano, stanovanje in urjenje. Obvezati so se morali, da bodo določen čas služili v vojski. Kasneje sem iz njihovih pogovorov razbrala, da so se močno ločili tisti z opravljeno maturo od onih manj šolanah. Oboji so po končani vojni akademiji dobili enake čine podporočnikov. Večina "šestošolcev", ki sem jih poznala, je izhajala iz slabše situiranih družin in je bil najbrž to vzrok, da so čim hitreje prišli do kruha in da je vojska dobila zadosti mladih oficirjev. Znano je namreč bilo, da so se sinovi bogatih in uglednih družin redkokdaj odločali za vojaško službo, kar je velja-

lo predvsem za Slovence. V nasprotju z njimi so bile srbske družine ponosne, če so bili sinovi v vojski. Mladim častnikom od podporočnika do kapetana ali podpolkovnika je bila poroka prepovedana, ako niso prej vplačali kavcije 30.000 dinarjev, kar je bila tedaj zelo velika vsota.¹ Kavcije niso nikoli več videli. Zato so iskali samo bogate neveste, ki so z doto lahko poplačale neznanke zahteve države. Poznala sem

Senožet v Otokih (nasproti Domela), kjer naj bi bil cestni odcep za Prtovč

nekaj takšnih "gospâ", ki zaradi razvajenosti niso znale opraviti nobenega dela in so bile večno zadolžene. Namesto da bi plačevali poceni služkinje, so morali zanje delati neuki "purši". - Kot osnovnošolka sem tedaj poznala vse čine po zvezdicah na epoletah od podporočnika do podpolkovnika, kar mi je bilo kasneje in vse do danes popolna neznanka. - Tako visoko kavcijo je država predpisala v sredini dvajsetih let po I. svetovni vojni. V začetku so se oficirji mirno ženili s svojimi izvoljenkami. V službi so zlasti hitro napredovali solunski borci Srbi brez ustrezne izobrazbe in naredili neznanke dolgove, ki jih nikoli niso plačali. Država se je zato zaščitila z zakonom o kavciji, ki je za vedno poniknila v vedno nenasični državni blagajni. Večina mladih aktivnih oficirjev je bila zato samska.

Koncem leta 1937 in na začetku naslednjega leta so pričele občine (loška, selška in železenska) skupaj z banovino popravljati, širiti in krajšati zelo slabo in ozko makadamsko cesto z vdrtima kolesnicama od težkih parizarjev, ki so vsakodnevno vozili les, hlode in deske, na železniško postajo v Škofji Loki. Obenem so gradili štiri močne, lepe in široke mostove iz rezanega kamna na Praprotnem, v Dolenji vasi, na Jesenovcu² in pod Sušo. Leto dni kasneje so začele v dolino prihajati trume vojaštva. Že leta pred tem smo srečevali na pogostih obiskih Ratitovca veliko vojakov, ki so služili osemnajstmesečni vojaški rok v Škofji Loki pri planincih. Nam otrokom so se vojaki smilili, ko so v najhujši vročini, težko oprtani z orožjem, prihajali peš v kolonah iz Loke do Češnjice. Tam so se zagrizli v hrib in po kolovozih ali stezah med Draboslovico in nad Podlonkom prišli utrujeni do Prtovča. Šele kasneje, okoli leta 1939, so zgradili zasilno vojaško cesto na Prtovč. Naprej so se vzpenjali skozi tesen Razor na Kosmati vrh. Tudi poleti so bili oblečeni v debelo, sivo raševino z enakimi obujki na nogah in grobimi, težkimi in okovanimi gojzericami. Namesto nogavic so imeli nekakšne bele cunje iz bele kotenine, katerim so rekli "šufeci".³ Te so vojaki sami prali, prav tako tudi grobe bele srajce. Seveda je bilo oboje zelo nedoločene barve, zlasti šufeci v čevljih, ki so poleg vsega še neznanško smrdeli. Kolono desetih vojakov je običajno vodil kaplar ali narednik. Slednji je bil gospod, ker ni nosil ničesar, pač pa je priganjal in vpil na uboge vojake. Dogajalo se je, da smo jim otroci

med potjo skrivoma dali del svoje malice, ki smo jo dobili doma za popotnico na planino. A bilo je gorje, če je nadrejeni to videl. Spominjam se vojaka, ki ga je podnarednik vpricho nas otrok pretepel s hlačnim pasom. Zanimivo je bilo, da so bili vojaki planinci večinoma Slovenci, redno zaposleni višji kadri pa srbohrvaško govoreči, ki našega jezika niso razumeli. - Večino vojaških obveznikov iz doline, ki se jih spominjam, so poslali na služenje vojaškega roka daleč na jug. Celó iz Makedonije sta se predčasno vrnila domov dva Železnikarja s težkim obolenjem tropske malarije, ki je tam še razsajala (Joža Bekš - Blovžov in še eden Štrajnarjevih fantov). Pod vrhom Razorja so se naše poti, če smo hodili vstric z vojaki, ločile. Domačini ali otroci smo šli levo na Goli (Gladki) vrh h Krekovi koči, ki je stala na planjavi. Kočo so med vojno partizani požgali, da ne bi služila kot nemška postojanka; na ruševinah stare so v svobodi zgradili novo kočo. Vojaki so se usmerili desno na planino Pečano ali Kosmati vrh. Na Pečani so stale številne pastirske kočé bohinske pašne skupnosti, kjer so delali odličén bohinski sir. Tam se je vedno našla večja latvica kislega mleka s koruznimi žganci za 1 dinar. Stanovi so stali med rušjem in velikimi zaplatami avgusta zorečih borovnic in cvetočih murk, ki so širile omamen vonj po čokoladi. Na vzhodni strani te planine je bil konec zgornje drevesne meje. Po nižje ležečem gozdu je vodila položna pot med smrekami in skalami v osrčje Jelovice, proti severu pa precej strma pot z delnim kolovozom po goličavah v bohinsko kotlino. Zakrite med smrekami v smeri Jelovice so zagotovo bile večje barake za številne vojake. Nekje blizu so stanovali tudi oficirji. Razen redkih gozdarjev po tem terenu planinci niso hodili, morda pa je bilo to celo prepovedano. Vedelo se je samo, da tam okoli vojaki kopljejo jarke in gradijo podzemelske utrdbe. Še danes so dobro vidni temelji nekdanje vojašnice. Vojaštva je moralo biti mnogo. Od tod so oficirji množično obiskovali Krekovo kočo. Vojska je na planini imela tudi svojega vojaškega zdravnika, ki je služil pri planincih vojaški rok. Do najbližjega zdravnika v Selški ali Bohinski dolini ali Škofji Loki je bilo namreč zelo daleč. V nesreči ali pri akutnem obolenju bi bil vojak že lahko umrl, preden bi prišel do ustrezne pomoči. Kot zdravnika, ki sta služila obvezni vojaški rok na Ratitovcu, sta bila med drugim tudi dr. Bogomir Magajna, mladinski pisatelj (Brkonja Čeljustnik) in kasnejši psihiater ter še sedaj živeči prof. dr. Stanislav Mahkota, kasnejši odličén internist. Krekovo kočo je po letu 1936 imel v zakupu oskrbnik, domačin Železnikar Drago Dolenc. Poleti mu je često pomagala sestra Krista, tedaj znana lepótica Selške doline ter bližnje in daljne Gorenjske. Oficirji, ki so bili večinoma samski, so zaradi nje oblegali Krekovo kočo in ji dvorili. Zelo zagret in zaljubljen je bil tudi dr. Magajna. Dve leti in več je v letopisu Modre knjige opeval lepote Jele iz doline. Nikoli se ni poročil. - Po diplomi sem opravljala obvezni staž tudi v psihiatrični bolnišnici na Studencu, kjer je vodil večji oddelek dr. Magajna. Ne vem, kako je zvedel, da sem doma v Železnikih. Hitro me je našel in potegnil na svoj oddelek. Poleg stroke sva največ govorila o njegovi neuslišani ljubezni, ki sem jo zaradi sorodstvenih vezi zelo dobro poznala in kot otrok tudi občudovala. Na začetku vojne se je poročila z nekdanjim aktivnim oficirjem, ki ga je spoznala na Ratitovcu.

Hoja na Ratitovec s Češnjice ali iz Železnikov je za neotovorjenega trajala več kot štiri ure, za obtežene vojake verjetno še dlje. Zato so kmalu po letu 1938 načrtovali

in začeli graditi cesto na Ratitovec v okviru "utvrđivanja" oz. bolj znane Rupnikove linije. Cesto so načrtovali skozi vasico Prtovč do planine Pečana. Najprej so trasirali cesto, ki bi se odcepila od glavne ceste v bližini današnje šole v Otokih, nato bi se položno vzpenjala desno od takrat prve hiše na Češnjici v Mlake in dalje po kasneje speljani cesti nad Podlonkom do Prtovča. S tem bi bil prizadet posestnik travnika pred Kovačevo hišo, kjer naj bi bil odcep nove ceste. Pot je bila že zakoličena. Naenkrat so količki izginili in se pojavili na novi lokaciji, kjer cesta poteka še danes. Odcep je za Kemperlovo hišo na Češnjici. Govorilo se je o veliki podkupnini, katero naj bi dobili višji oficirji, ki so merili in načrtovali cesto. V dolini so se zadrževali kratek čas. Prišli so menda iz Zagreba; Slovencev ni bilo med njimi. Še danes poteka cesta tako, kot je bila tedaj načrtovana. Trasa se položno vzpenja levo proti Železnikom. Nad prvo hišo naredi skoraj za 180° velik ovinek iz Spodnjega v Srednji Snegovnik. Narejen je z visokim nasipom iz rezanega kamna. Menda je stal zelo veliko. Pozimi je še danes večja nevarnost za zdrs ali trčenje, čeprav je cesta sedaj širša in asfaltirana. Na ravnici, kjer naj bi se prvotna cesta pričela, stoji danes poleg šole še nekaj hiš. Nekdaj dobre senožeti v Snegovniku pod ovinkom in nad njim je preraslo grmovje, ki ga nihče več ne preganja, zato tudi potomci nekdanjega prizadetega in neprizadetega posestnika nimajo nobene koristi. Odškodnina za odvzeto in uničeno zemljo ni bila nikoli izplačana.

Cesta do Prtovča je bila v dveh letih zasilno zgrajena s silnim trpljenjem vojakov. Pripeljali so večjo kolono tovornjakov sivozelene barve. Nad zaganjačem "na nosu" se je bleščal napis "Praha" (češke izdelave?). Šoferji so bili skoraj vsi civilisti, večinoma Slovenci. Precej je bilo tudi civilnih uradnikov, kaj so pa počeli, ne vem. Eden se je pisal Demšar. Prišel je iz Ljubljane. Skoraj istočasno z njim je prišel civilni geometer, Šiškar Martinec, ki ga je sprejel v našo študentsko sobo njegov znanec podporočnik Čerček. Kot sem že omenila, je bila stanovanjska stiska za oficirje huda in še večja za civilne uslužbence. Kje so stanovali šoferji, ne vem. Vsi nameščenci in oficirji so bili zelo dobro plačani. Podnevi so delali, ponoči pa je večina veseljačila. Vse gostilne so bile polne. V Gorenjem koncu je bila "hiša veselja" z lepimi domačimi dekleti, ki so se je domačini kajpada izogibali. Tik pred vojno se je rodilo nekaj nezakonskih otrok. Župnik Valentin Bertonec nas je v šoli svaril pred tujci, ob nedeljah pa pri pridigah rohnel zaradi razvrata, česar otroci nismo prav dobro razumeli.

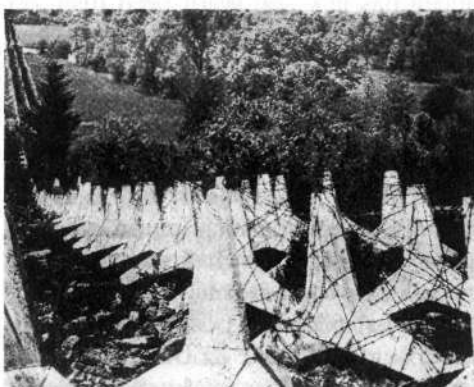
Na zahodnem koncu Železnikov, preko novega mostu na Jesenovcu, je na desnem bregu Sore stala tedaj ena sama hiša. Tu se je dolina nekoliko razširila, da je bilo dovolj prostora za polja in travnike. Večinska lastnica tega posestva je bila gospa Malči (Amalija) Jeglič - Globočnik. Še v sredini 19. stoletja je skoraj vse to pripadalo znameniti stari fužinarski družini Plavcev (še dandanašnji je znano ledinsko ime "Plavcove njive", nato tudi Poldetove oz. Jegličeve njive). S propadom te družine so posest večinoma pokupili Globočniki. Torej, na ravnici desnega brega Sore je tedaj stala edinole nova Dolenčeva hiša z gospodarskim poslopjem in nekoliko zahodneje še nekaj kozolcev - toplarjev, ki še danes stoje. Za Dolenčevo hišo proti Jesenovcu je vojska začela graditi ogromne lesene barake, ki so služile za kasarne in skladišča. Ne vem, ali so lastnico gospo Jegličevo kaj vprašali za dovol-

jenje⁴ in ali je dobivala kakšno najemnino oz. odškodnino. Kazno je bilo le to, da so njive izginile.⁵ Višji oficirji, ki so večkrat prihajali nadzorovat delo, so bili v glavnem Neslovenci, precej oblastni in oholi. V barakah in okoli njih se je trlo navadnih vojakov. Tam so imeli tudi menzo, ki je po pripovedovanju bolj stradala kot nasitila vojake. V skladiščih je bilo ogromno zalog olja, masti, moke in prepečenca, kar se je razkrilo po razsulu jugoslovanske vojske, ko so domačini vdirali v skladišča in si kopičili domače zaloge. Po drugi strani pa je to raznašanje rešilo lakote marsikatero revno družino. Zadnji dve leti pred vojno so ljudje že javno govorili o novem svetovnem spopadu. Tisti, ki so zmogli, so si nakupili nekaj zalog, česar reveži niso zmogli. Živo je ostalo v spominu večine starejših družin in vojakov v nekdanji Avstriji, kako so stradali med I. svetovno vojno. O kakšnih nakaznicah ali živilskih kartah tedaj ni bilo sledu. Moj oče na primer je skoraj po božje spoštoval kruh. Kot osemnajstletni mladenič je dve leti prebil na južnotirolskem ledeniku Ortlerju, kjer kruha skorajda niso videli.

Takoj za mostom čez Soro na Jesenovcu in do Dolenčeve hiše so bile pod milim nebom postavljene ogromne skladovnice stolitrskih kovinskih sodov, napolnjenih z bencinom. Ob kapitulaciji Jugoslavije je vojska za seboj rušila mostove. Pred begom so hoteli zažgati to neizmerno zalogo bencina. S prošnjami in celo podkupovanjem poveljujočih oficirjev je nekaterim domačinom uspelo, da niso porušili lesenega mostu in da so jim dovolili odpirati sode in zlivati bencin v Soro. Cela Selška dolina bi lahko gorela... V splošnem kaosu si z ekološko škodo in življem v Sori nihče ni belil glave. - V posebni baraki blizu bencina je stanovala tudi skupina civilnih vojaških uslužbencev.

Na levem bregu Sore sta stali v razdalji pol kilometra samo dve manjši pritlični hiši.⁶ Zaradi slabega, tesnega in zaraščenega brega reke tu ni bilo niti enega vojaškega objekta.

Blizu ozkega lesenega mostu na odcepu poti v Davčo so poleg dobro zakritih podzemskih bunkerjev gradili še pregrado iz betonskih španskih jezdecev, železnih travrz in bodeče žice. Pregrada je segala od strmine nad cesto na levem bregu Sore čez reko na manjšo ravnico do nasprotnega hriba na desni strani. Javna tajnost je

Španski jezdeci pri Davškem mostu

bila, da je vse to podminirano. Celotno širino ceste je zapirala železna rampa v višini španskih jezdecev. Prehod so stražili vojaki in ga po potrebi odpirali. Zadnji dve leti pred vojno je bil prehod iz Železnikov na Zali Log in v Davčo dovoljen le redkim prebivalcem s posebnimi prepustnicami. Kako so ljudje tedaj hodili iz zgornjega konca doline navzdol ali obratno, kot otrok nisem premišljevala, gotovo pa jim je bilo življenje zelo oteženo. O Davči in Blegošu se je samo šušljalo, kaj vse se gradi. Tovornjaki "Praha" so neprestano vozili

po dolini predvsem apno, cement in železje. Enako se je dogajalo v Poljanski dolini, kjer so gradili cesto od Zminca preko Žetine do Kala. Bila je že tudi trasirana na vrh Blegoša, kar pa je preprečil razpad Jugoslavije. Gradili so prepreke na Hlavčjih njivah in številne bunkerje po Blegošu, ki stojijo še danes. Kako je potekalo "utvrđivanje" od Jesenovca preko Prtovča in Ratitovca, ne vem. Le to je bilo znano, da je bila cesta s Prtovča

Ostanki zapornice pri Davškem mostu

na Pečano že izmerjena in zakoličena, vendar je potem gradnjo preprečila vojna. Namesto srbskega izraza obrambne linije proti Italiji je v splošnem veljal naziv Rupnikova linija. Glavni komandant in vodja izgradnje "vojne krajine" proti Italiji je bil jugoslovanski general Leon Rupnik, kasnejši sodelavec Italijanov in Nemcev, vojni zločinec. Večkrat je obiskoval in nadziral dela v Poljanski dolini, v Selški dolini pa se je mudil največ le na Ratitovcu. Pomagal mu je najstarejši sin, poročnik Vuk, ki je bil zadnji dve leti vojne s svojim domobranskim udarnim bataljonom od Rakeka do Bloške planote strah in trepet za prebivalstvo.

Dela v Selški dolini je usmerjal in vodil major Tomo Pajić (menda liški Srb). Z družino se je naselil v nedavno prenovljeni enonadstropni fužinarski hiši na Racovniku, ki je bila last bratov Levičnikov iz Ljubljane (dr. Alfred, ing. Jožko, Karel, komandant bojne ladje in kasnejši partizanski general), naših sosedov. Tudi ne vem, ali niso hiše kar zasegli. Major je vsakodnevno zjutraj z avtom odhajal nekam proti Davči. Bil je visok, stasit, lep, miren človek. Njegova žena je izhajala menda iz bogataške (liške ali vojvodinske) družine. Delati in gospodinjiti ni znala. Namesto služkinje so ji služili moževi "purši", ki so morali celo prati na Sori. Ukazi, ki jih je dajala vojakom, so razkrivali popolno neznanje o gospodinjstvu. Imela je majhno dekletce, ki se je sosedom smililo zaradi osamljenosti in neredne ter neustrezne prehrane. Major je jedel v glavnem po gostilnah, redko v oficirski menzi pri Dermotovih. Nekajkrat je ustrelil srno ali gamsa, kar je namenil njihovi menzi. Mobilizirani ali vojaški rok služeči kuharji razen srbskega fižola ("pasulja") ali segedinskega golaža niso znali skuhati ničesar drugega. Kuhar je spraševal domačinke, kako se pripravi divjačina v omaki, pa ni šlo. Nekoč jim je naša mama poleg navodil dala še vse začimbe, ki sodijo k divjačini. Skoraj vsi oficirji z majorjem na čelu, povabljeni na divjačino, so menzo zapustili lačni, kajti nihče ni mogel jesti na majhne koščke narezanega na pol surovega mesa, zasutega s skoraj surovo moko.

Po razpadu Jugoslavije so majorja Pajića na begu ujeli Nemci. Vso vojno je prebil v nekem ujetniškem taborišču v Nemčiji. Po vojni se v domovino menda ni vrnil. Kje in kako je kasneje živel, ni znano. Tudi tega, kam se je zatekla njegova žena s hčerko, nismo izvedeli.

V šoli smo otroci dobili naročilo, opazovati in javljati neznane ljudi, ki se pripeljejo z avtobusom ter po možnosti slediti njihovim potem. Zadnji dve leti pred vojno je bilo to mnogo težje, ker je z vojaškimi kamioni in tudi peš prihajalo mnogo tujcev. Veliko razburjanje v dolini je povzročil dogodek leta 1938 ali 1939. Zaradi prepek in zapore ceste pod Sušo večina domačinov brez posebnih dovolilnic nikamor ni mogla. Pred hišo, tik ob meji pri spodnjem Zgagu v Jugoslaviji, sta se pojavili dve nuni v do tal segajočih redovnih oblekah. Tam je stala neka Davčarica s petletnim sinkom. Ta je nenadoma pocukal mamo, rekoč: "Glej, kako ena nuna lula!" Žena se je ozrla, videla osebo, ki je dvignila krilo in po moško urinirala. Nastal je vik in krik. Imeli so ju za italijanska vohuna, a se je izkazalo, da sta bila nemška, ki sta se v nuni preoblečena prebila prav do meje. Ljudje so ugibali vse mogoče, kako jima je uspel preboj preko nešteti zaprek do tesno zastražene meje. Odpeljali so ju v Ljubljano in o njihovi nadaljnji usodi nismo ničesar več zvedeli.

Na cvetno nedeljo, ko smo bili šolarji že doma na velikonočnih počitnicah, je radio zjutraj poročal, da je bilo brez vojne napovedi bombardirano nezaščiten glavno mesto Beograd. Že nekaj dni prej, po puču letalskega generala Dušana Simovića, 27. marca 1941, se je pričelo brezpravje. V Ljubljani smo dijaki pod vodstvom študentov napadli italijanski in nemški konzulat s kamenjem, vpili in razbili skoraj vsa okenska stekla. Nihče se ni branil ali prikazal, tudi policije ni bilo. Nekateri vojaki, zlasti številni rezervisti, so zapuščali svoje enote in bežali. Več oficirjev Slovencev je prišlo z Ratitovca v dolino h kolegu in sošolcu podporočniku Čerčku. Med njimi je bil tudi podporočnik Jože Hlebec, ki je prihajal s Prtovča in pri nas večkrat jedel in prespal. Od očeta je zahteval kobilo Maro, ki jo je oče sam z veliko ljubeznijo negoval. Nastal je prepir, Hlebec je potegnil pištolo in hotel očeta ustreliti. Rešili so ga drugi prisotni oficirji, ki so Hlebcu izbili pištolo iz rok. Kmalu potem so oficirji izginjali posamično in brez slovesa proti Ljubljani. Nekateri so v stanovanjih imeli civilne obleke, drugi so zanje prosili, se preoblekli in odšli. Točnega dneva odhoda se ne spominjam, bilo pa je po cvetni nedelji.

Velikonočni teden je bil poln nemira in strahu. Vsak dan so krožile drugačne in strašljive novice. Ljudje so bili zbegani. Začelo se je plenjenje vojaških skladišč. Moški so se poskrili, ker so govorili, da bodo bodoči okupatorji vse pozaprlji. Nekaj dni smo bili doma same ženske in otroci. Vsi so pričakovali Nemce, ki so menda "boljši" in znani še iz Avstrije, na Italijane pa nihče ni niti pomislil. Že od torka dalje se je govorilo, da visi v vasi Ravne pod Ratitovcem (samo nekaj hiš) prva nemška zastava s kljukastim križem v Selški dolini pri kmetu Koblerju, velikem nemčurju in provokatorju (dva sinova sta se ob prihodu Nemcev takoj prijavila v SS in kmalu padla na ruski fronti). Sredi tedna je pripeljal nemški tank tri nemške oficirje pogledat Egrovo posest. Zaradi porušenih mostov na Praprotnem in v Dolenji vasi je voznik tanka imel menda nekaj težav pri prečanju Sore s tamkajšnjimi nekoliko višjimi bregovi. Tank je pripeljal na dvorišče Egrove hiše. Omenjene tri oficirje, t. j. Egrova nečaka in moža njegove nečakinje iz Gradca, je sprejela ljubezniva stara gospodinja Frau Küttner. Po naročilu pobeglega strica Gustava Egra so nekaj naložili in hitro odpeljali. V dolini ni bilo nikogar, ki bi "vladal" (vojska, žandarji, financarji). Nekega večera je pribežala k nam teta, očetova sestra z otroškimi vo-

zičkom in dvomesečno hčerkico. Njen mož in še nekaj moških so se pogajali z zaostalimi minerji, ki so imeli nalogo razstreliti še zadnji most pred njihovo hišo in zažgati ogromno zalogo bencina. Doma smo bile same ženske in otroci. Brata in očeta že drugi dan ni bilo domov. Mama je ležala na divanu in jokala. Na vprašanja ni odgovarjala, enako se je obnašala tudi starejša sestra. Mlajši sestrici sta prestrašeno sedeli za komaj toplo pečjo in od časa do časa zahlipali. Prisebni sva bili samo medve s služkinjo Tončko. Ko je prišla še teta, sem hitela skrivati njen denar v prešito posteljno odejo. Kasneje smo jo morali razparati, da sem zbrala vse jurje, ki so bili razmetani med žimo. Mala sestrična je venomer jokala, ker je bila najbrž lačna. Nič nismo kuhali in jedli. Domov sta se končno od nekod vrnila oče in brat. Oče je takoj organiziral razdeljevanje koruze v zrnju, ki je bila spravljena kot vojaška rezerva v gasilskem domu. Zrnje so tehtali in razdeljevali enake količine na družinske člane. Zaloga je hitro pošla. Kasnejši prišleki, Italijani in Nemci, niso imeli pojma o kakšni koruzi. Nemci so kasneje sicer zasliševali ljudi, kam so izginile ogromne zaloge hrane, zlasti olja in sladkorja, pa nihče ničesar ni vedel. Izdajalca ni bilo. Premišljevala sem, kaj bi doma poskrili. Vzela sem stara srebrna jedilna servisa iz škatel ter jih spravila v seno na hlevu. Še mesece kasneje je nosila Tončka iz jasli posamezne vilice, nože in žlice. Še dobro, da je seno prej pretipala, sicer bi se kravam slabo godilo. Skriti sem hotela tudi fotografske albume zadnjega stanovanca, oficirja Čerčka. Nalagala sem jih tesno pod hlevski napušč, kjer jih kasneje nisem več našla. Verjetno so strohneli ali pa so jih požrle miši.

Na veliko soboto⁷ popoldne je bila običajna velikonočna procesija ob štirih. Ljudje so se že malo pomirili in pričenjali normalno živeti. O kakšnih zavojevalcih ni bilo sledu. Radio je utihnil, časopisov ni bilo, pošta ni delovala. Od tu in tam je prišla kakšna strašljiva vest, ki je hitro izginila. - Ko je prihajala procesija z bandero na čelu čez cerkvene stopnice, se je nenadoma pojavila večja četa italijanskih vojakov in se ustavila med Dagarinovo hišo in trgov - placem. Nosili so visoke, sive klobuke z zataknenim peresi (alpinci?). Skoraj vsak vojak je vodil mulo, težko obloženo s strelnim orožjem. Tudi sami so bili močno otovorjeni. Ko so Italijani zagledali procesijo, so poleg mul poklekli in z velikim strahom gledali ljudi. Tudi domačini, pretežno ženske in otroci, smo bili šokirani. Procesije je bilo v glavnem konec. Zlasti otroci in mladina smo z velikim zaničevanjem in sovraštvom v očeh gledali klečečo okupatorsko vojsko ter se razkropili po domovih. Potrebna bi bila samo iskrica, pa bi se otroci goloroki zaprašili na klečeče vojake in rigajoče mule. Že več dni brezpravja smo otroci nabirali orožje, zlasti puške in jih potikali na najbolj čudna mesta. Spominjam se, da je bil lepo zložen in v kocko potlačen kup gnoja pod šolskim oknom na vzhodni strani Štalčeve hiše. Tja sta nosila po dve ali tri puške javno na ramenih starejša sošolca iz ponavljalne šole, Janko Vrhunc - Lencov in Francelj Lotrič - Fajgeljnov. Od doma sem prinesla nekaj vreč jute, v katere sem zavijala puške in jih polagala v gnoj. Razkopavala sem ga kar z golimi rokami. Gnus in smrad po gnoju in hlevu, ki ga nisem nikoli prenašala, me je tedaj pustil popolnoma neprizadeto. Nad šolskim razredom v 1. nadstropju je stanoval občinski sluga Tone Fajgelj - Kurovc.⁸ Večkrat je pogledal skozi okno in zmajeval z glavo. Po vojni sem ga pozabila vprašati, kdo je orožje odnesel in ali je bilo po

neustreznem skladiščenju sploh še uporabno. Morda sta ga odnesla Janko in Francelj, ki sta oba padla v partizanih.

Procesije je bilo konec. Vojaki so vstali in po popolnoma prazni cesti nadaljevali pot po dolini. Skrivaj smo jih opazovali. Kljub naperjenemu orožju so izgledali hudo prestrašeni. V Selcih so se ustavili in spraševali ljudi: "Dove sono Serbi? (Kje so Srbi?)". Redko kateri domačin je znal kakšno italijansko besedo. Našel se je le neki Selčan, ki jim je razložil, da so dva ali tri dni prej prišli trije vojaki z Ratitovca v Podlonk. Vsi trije so bili Srbi na služenju vojaškega roka. Nihče od pobeglih oficirjev in vojakov jim ni razložil, kaj se dogaja. Prišli so sami lačni in prezebli v vas, kjer so jih nasitili. Italijanski poveljnik je takoj sestavil četo tridesetih mož, ki naj bi jih ujeli. Ni se slišalo, da bi jih dobili; verjetno so jih opozorili domačini. Sovraštvo do Italijanov v dolini je bilo neizmerno. Še najbolj so se jim zamerili, ko se je sredi marca razvedelo, da so nasilno preselili skoraj vse slovenske vasi in zaselke na njihovi strani meje.

Naši moški so razglabljali in se čudili, kako so mogli Italijani kot na sprehodu prečkati z betonskimi španskimi jezdecami in minkim poljem zaprto dolino pri Davškem mostu in razstreljenem mostu pod Sušo. Skale so namreč zaprle tesen, da se je voda komaj prebijala in je že nastajalo jezero, kot je v davnih časih že bilo. V miniranje tega mostu so vojaki vložili toliko razstreliva, da je počila stena malo više ležeče cerkvice v Suši in na desnem bregu Sore visoka, gola pečina. Pod vrhom pečine so bili še nedavno tega vidni železni obroči, kamor so nekoč privezovali čolne. Danes je viden le še spodnji del pečine, drugo je obraščeno z grmovjem. Nekaj Zaliložanov je menda s hriba nad cesto opazovalo pohod Italijanov preko minskega polja s španskimi jezdecami. V rokah so imeli papirje, zagotovo načrte minskega polja, zaradi česar so Italijani brez žrtev prešli zapreko. Vsa ogromna sredstva in napor, ki jih je revna država vlagala v obrambno linijo, so bili zaman. Vse je bilo izdano in načrti so očitno končali v rokah sovražnika. Govorilo se je o milijonskih zneskih podkupnine, ki so jo dobili najvišji oficirji, graditelji Rupnikove linije. Kot najbolj znan primer je izstopal general Leon Rupnik. Najprej je bil visok aktivni oficir v avstro-ogrski armadi, nato je postal general jugoslovanske vojske. Z družino je prestopil v pravoslavno vero, kar je bilo v prvi Jugoslaviji ne le moderno, temveč tudi zelo perspektivno.⁹ Bil je vrhovni poveljnik in graditelj zahodne obrambne linije proti Italiji. Po razpadu Jugoslavije se je takoj udinjal sovražnikom, najprej Italijanom, po kapitulaciji Italije pa še Nemcem.

Nekaj dni po veliki noči, ki so že prihajale posamezne nemške patrolje v dolino, sem se odpravila nazaj v šolo v Ljubljano. Pot je bila težavna. Avtobus ni vozil, voznega reda vlakov ni bilo. Sem in tja je nenapovedano pripeljal kakšen poltovorni vlak, na katerega je vdrla množica ljudi. V Ljubljani sem pri sorodnikih ostala sama vsa štiri leta. Samo še enkrat sem prišla domov konec novembra 1941 in se vrnila v Ljubljano 1. decembra ponoči, davno po policijski uri v "spremstvu" italijanske patrolje. Ponoči sem šla s podkupljenimi tihotapci v strm hrib, poraščen z gozdom in grmičevjem. Hodili smo nekaj ur. Proti jutru smo se spuščali v dolino in jutro pričakali v mežnarji v Stanežičah. Pot tja in nazaj je bila nevarna, za pubertetnico strašljiva in groteskna - vredna zapisa. Ko so Italijani februarja 1942 mesta in vasi

obdali z bodečo žico, Nemci pa mejo še tesno zaprli in zaminirali, je bila vsaka komunikacija z domom nemogoča.

V Ljubljani smo se Železnikarji večkrat sestajali s slovenskimi oficirji, ki so gradili Rupnikovo linijo. V noči z 18. na 19. marca 1942 so Italijani aretirali vse nekdanje jugoslovanske oficirje in jih odpeljali v Gonars. S tem se je pretrgala še zadnja vez, ki nas je družila z graditelji Rupnikove linije.

Zanimivo je bilo zadnje moje srečanje s prej omenjenim podporočnikom Jožetom Hlebcom. V Ljubljani ga nikoli nisem videla. Tudi njegovi sošolci in sodelavci niso z njim imeli nobenih stikov. Kje je živel, ali je bil z drugimi interniran, ne vem. Že prej je na Prtovču in Rativovcu veljal v nasprotju z večino slovenskih oficirjev za čudaka, grobijana, ki je pretepal in grdo ravnal z vojaki in s konjem, na katerem je običajno prijezdil v dolino. Večkrat, ko je prespal pri nas pri sošolcu Čerčku, mu je slednji očital tudi njegovo skopost, češ, pri meni si že tolikokrat spal, za liter vina pa še nisi dal!

Na edino možnost, da bi kdaj videla domače, so me opozorili Žirovci, ki so skoraj v enklavi stanovali blizu moje tete v Šiški. Glavni je bil Dušan Demšar - Bahačev, ki je dobro poznal mojega očeta in strice. Kot prekanjen predvojni kontrabantar (dobrega srca) je hitro odkril možnost, da je nekajkrat prišel inkognito celo v Žiri. Svetoval mi je, naj dobim "lascio passare" (prepustnico) za prehod čez tri bloke: na kolodvoru v Ljubljani, Logatcu in čez blok iz zamreženega Logatca na polje. Nato je bilo treba pešaćiti 22 km do italijansko-nemške meje. S starši in mlajšima sestricama smo se tako nekajkrat videli čez bodečo žico in španske jezdece. Bilo je nešteto težav, zadržkov in podkupovanja, da smo eni in drugi vse to izpeljali. Tako smo zadnjič šli na takšno pot 7. septembra 1943: teta, njen mož in jaz. Prespali smo v Sovri pri Abrahtu, kjer so se ponoči zbirali uniformirani nekdanji jugoslovanski oficirji - četniki. Naslednji dan dopoldne, 8. septembra, na mali šmaren, sta naju s stricem poiskala dva čudna, nekoliko starejša civilista in naju peljala na "vezo" neznano kam. Šli smo čez cesto v strm hrib. Kmalu sta se nam pridružila še dva uniformirana belogardista, ki sta prvima dvema spremljevalcema prinesla dve izredno dolgi puški, kakršni sta nosila tudi sama. Ujcu so na hrbtu zvezali roke. Po strmi stezi smo prišli na vrh Sv. Treh kraljev. Tam se je pojavil v uniformi podporočnik Hlebec, ki me je prevzel. Strica so odgnali nekam na levo. Hlebec je sedel na brežino pod veliko lipo s pisalnim strojem v naročju, jaz sem pa vseskozi stala. Zaslíševal me je, zakaj hodimo na mejo, da šćuvamo ljudi, češ da četniki in belogardisti sodelujejo z Italijani, ko pa se vendar borijo z njimi. Zaslíševal me je tudi o očetu in bratu. O njiju je vedel več kot jaz. Trdila sem, da ne vem, da je brat že dalj časa v partizanih. Zaslíševanje je bilo zelo ostro. Mimo je prišel eden od dveh bratov podporočnikov Cotičev iz Ljubljane. Pred vojno sta bila često pri nas doma. Hlebcu je rekel, naj me pusti, saj ve, čigava sem. Ravno zato, ker je iz te družine, nam ne bo ušla! Po skoraj treh urah stanja, hude žeje in pripravljenosti na smrt je Hlebcu neki neznani oficir nekaj zašepetal na uho. Poskočil je, kot bi ga kača pičila, vrgel pisalni stroj na tla in velem prignati strica. Kričal je na naju, da drugič ne bova več živa prišla iz njegovih rok in naju spodil v dolino. Rešila naju je tedaj kapitulacija Italije. - Belogardisti so naju preje privedli podnevi mimo Italijanov v četniški tabor. To je bilo moje zadnje srečanje s kakšnim oficirjem nekdanjega "utvrđivanja".

Epilog

O Hlebcu sem kasneje še veliko slišala. Leta 1944 se je pojavil kot sodelavec gestapovcev, Nemcev Dusche in Simona v Ljubljani v nekdanji "Prisilni delavnici" na Poljanskem nasipu. Vsi trije so v zamreženem mestu veljali za najhujše zasliševalce in krvnike. Vzbujali so enak strah in trepet zapornikov kot šef policije dr. Lovro Hacin. Komur od teh si padel v roke, je bilo malo upanja, da si ostal živ. Hlebec je v začetku maja 1945 zbežal na Koroško, odkoder so ga Angleži vrnili. Vedel je, da bi ga Ljubljančani linčali, če bi ga dobili v roke in si je v zaporu raje sodil sam. - Po vojni sem še enkrat srečala Srba Jova Djurkina, nekdanjega ekonomista, poročenega z domačinko v Šiški, izredno dobrega in poštenega človeka.

Naj spomine na Rupnikovo linijo zaključim s posnetkom dogodka iz septembra 1947, ko so se spodaj naštetih ljudi na pobudo mojega očeta Poldeta lotili mejne rampe pri Zgagu, jo v neizmerno olajšanje vseh prisotnih prežagali in tako tudi simbolično podrli več kot dvajsetletno krivično rapalsko mejo s Primorsko.

Na fotografiji z leve proti desni (foto Viktor Gortnar - p. d. Štrbencov Viki): v ozadju neznana, Tone Lotrič - p. d. Fajgeljnov, Marija Benedičič - p. d. Morajnska Mica (samo obraz), neznan, Anika Fajgelj - p. d. Kurovcova, Dolenc Joža - Diča (brat Janeza Dolenca - Živka, sin Glavanove Tone), Dragica Demšar - p. d. Antonova, (neznan), Polde Košmelj - p. d. Popčov, Tone Pegam - p. d. Plajbov in neznano dekle.

Rampo sta prežagala Tone Lotrič (levo) in Polde Košmelj (desno).

Opombe:

¹ Kakih 30 volov.

² Plešeniški most.

³ Iz nem. Schuh - čevelj in Fetzen - cunj.

⁴ Umrli 5. 11. 1939.

⁵ Po vojni je bila na teh njivah t. i. "ekonomija".

⁶ Šmidova in Maluzova.

⁷ 12. aprila 1941.

⁸ Nadvse zanimiva kombinacija priimkov in domačih imen: Lotrič - Fajgeljnov, Fajgelj - Kurovcov.

⁹ Večkrat se je podpisoval kot Lev Rupnik ali celo Lav Rupnik.